

Sygn. akt I ACa 294/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 września 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Krzysztof Chojnowski (spr.)
Sędziowie	:	SSA Elżbieta Borowska SSA Beata Wojtasiak
Protokolant	:	Urszula Westfal

po rozpoznaniu w dniu 4 września 2014 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **M. P. (1), M. P. (2), M. P. (3) i A. K.**

przeciwko **Towarzystwu (...) w W.**

o odszkodowanie

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Suwałkach

z dnia 5 grudnia 2013 r. sygn. akt I C 77/13

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I o tyle, że datę początkową odsetek ustawowych ustala na:

a) **30 października 2011 r. co do kwot zasądzonych na rzecz M. P. (1);**

b) **30 października 2011 r. co do kwot zasądzonych na rzecz M. P. (3);**

c) **27 października 2011 r. co do kwot zasądzonych na rzecz M. P. (2);**

d) **10 listopada 2011 r. co do kwot zasądzonych na rzecz A. K.;**

II. oddala apelację powodów w pozostałej części, a apelację pozwanego w całości;

III. zasądza od pozwanego na rzecz powodów 4.356 zł tytułem zwrotu kosztów procesu za drugą instancję.

UZASADNIENIE

Powodowie M. P. (1), M. P. (3), M. P. (2) i A. K. w związku ze śmiercią T. P. - żony M. P. (1), a matki M. P. (3), M. P. (2) i A. K. wnosili o zasądzenie od pozwanego Towarzystwa (...) w W. na rzecz M. P. (1) kwoty 35.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 30 października 2011 roku tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz kwoty 50.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 30 października 2011 roku tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej powoda, na rzecz M. P. (3) kwoty 15.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 30 października 2011 roku tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz kwoty 30.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 30 października 2011 roku tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej powódki, na rzecz M. P. (2) kwoty 25.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 27 października 2011 roku tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz kwoty 20.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 27 października 2011 roku tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej powoda, na rzecz A. K. kwoty 25.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 10 listopada 2011 roku tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz kwoty 15.000 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 10 listopada 2011 roku tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej powódki.

Pozwany Towarzystwo (...) w W. wnosił o oddalenie powództwa podnosząc, że roszczenia powodów związane ze śmiercią T. P. zostały zaspokojone w toku postępowania likwidacyjnego, bowiem pozwany wypłacił na rzecz M. P. (1) kwotę 30.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, na rzecz M. P. (3) kwotę 35.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, na rzecz M. P. (2) kwotę 20.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a na rzecz A. K. kwotę 20.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę i kwotę 10.000 złotych tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej.

Wyrokiem z dnia 5 grudnia 2013 roku Sąd Okręgowy w Suwałkach zasądził od pozwanego na rzecz powodów: M. P. (1) kwotę 35.000 złotych tytułem zadośćuczynienia oraz kwotę 50.000 złotych tytułem odszkodowania, M. P. (3) kwotę 15.000 złotych tytułem zadośćuczynienia oraz kwotę 15.000 złotych tytułem odszkodowania, M. P. (2) kwotę 25.000 złotych tytułem zadośćuczynienia oraz kwotę 5.000 złotych tytułem odszkodowania, A. K. kwotę 25.000 złotych tytułem zadośćuczynienia oraz kwotę 15.000 złotych tytułem odszkodowania, we wszystkich przypadkach z ustawowymi odsetkami od dnia 29 stycznia 2013 roku do dnia zapłaty, zasądził od pozwanego na rzecz powodów M. P. (1), M. P. (2), A. K. i M. P. (3) kwotę 16.168 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu i oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Orzeczenie to zapadło w oparciu o następujące ustalenia faktyczne:

W dniu (...) na trasie S. – O. kierująca samochodem osobowym marki R. (...) o nr. rej. (...) A. W. wpadła w poślizg i wypadła z drogi, w wyniku czego śmierć poniosła jadąca tym samochodem jako pasażerka T. P., która była żoną M. P. (1) i matką M. P. (3), M. P. (2) i A. K.. Prawomocnym wyrokiem z dnia 10 stycznia 2012 roku w sprawie VII K 672/11 Sąd Rejonowy w Suwałkach na podstawie art. 178 § 2 k.k. skazał A. W. za spowodowanie tego wypadku i wymierzył jej karę jednego roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres lat trzech.

W chwili wypadku A. W. była związana umową ubezpieczenia OC z pozwanym Towarzystwem (...) w W., potwierdzoną polisą nr (...). W trakcie postępowania likwidacyjnego pozwany uznał swoją odpowiedzialność odszkodowawczą i w związku ze śmiercią T. P. wypłacił M. P. (1) kwotę 30.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, M. P. (3) kwotę 35.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, M. P. (2) kwotę 20.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a A. K. 20.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz kwotę 10.000 złotych tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej.

Przed wypadkiem M. P. (1) mieszkał z T. P., z którą pozostawał w związku małżeńskim przez 28 lat. Byli udanym, zgodnym i wzajemnie wspierającym się małżeństwem. Bezpośrednio przed wypadkiem wspólnie wychowywali dwójkę dzieci, najmłodszą córkę M. oraz syna M.. Mimo obciążeń finansowych związanych z zaciągniętym kredytem mieszkaniowym w kwocie 61.915 złotych sytuacja materialna małżonków P. była dobra, przede wszystkim z racji stosunkowo wysokich zarobków T. P., która świadczyła pracę w charakterze księgowej. T. P. z powodzeniem łączyła pracę zawodową z wykonywaniem obowiązków domowych, zajmując się wszelkimi pracami związanymi z

utrzymaniem domu. Jednocześnie pomagała córce M. P. (3) w odrabianiu lekcji i chodziła na szkolne wywiadówki. T. P. scalała całą rodzinę, powodowie darzyli ją miłością i pełnym zaufaniem, dzięki niej czuli się bezpiecznie, wiedzieli, że w każdej sytuacji mogą liczyć na pomoc i opiekę z jej strony.

Po śmierci T. P. wszelkie obowiązki związane z wychowaniem najmłodszej córki, utrzymaniem rodziny, prowadzeniem domu, spłatą uprzednio zaciągniętego kredytu obarczyły M. P. (1), który bardzo przeżył śmierć małżonki. Stał się osobą przygnębioną, towarzyszy mu niepokój, poczucie osamotnienia, obawia się o swoją przyszłość. Nagłe odejście najbliższej mu osoby przyczyniło się do zaniżenia poczucia własnej wartości, pojawiły się problemy z adaptacją społeczną, pogorszyło się funkcjonowanie powoda. M. P. (1) wykazuje cechy zespołu pourazowego (...). Występują u niego zaburzenia adaptacyjne w postaci natrętnych nawracających wspomnień pogrzebu, ciągłego przeżywania na nowo sytuacji traumatycznej, czego rezultatem jest utrzymujący się lęk, poczucie bezradności, trudności z zasypianiem, drażliwość, trudności z koncentracją. Przeżywane trudności emocjonalne, adaptacyjne i społeczne są długotrwałe, a wsparcie otrzymywane od osób bliskich nie jest wystarczające dla zredukowania stresu pourazowego. M. P. (1) wymaga pomocy terapeutycznej i psychologicznej.

M. P. (2) stale odczuwa brak matki w życiu codziennym. Był on bardzo związany z matką, pomagała mu w realizacji planów życiowych, wspierała go psychicznie i materialnie, była dumna z jego osiągnięć i wyników na uczelni. M. P. (2) odczuwa tęsknotę i strach przed ciemnością, poniósł niewątpliwie wysokie koszty emocjonalne, uczuciowe i społeczne na skutek tragicznej śmierci matki. Stara się jednak zachowywać adekwatnie i spełniać oczekiwania otoczenia. Stwierdzone trudności emocjonalne, poczucie straty, niepokój, depresyjny nastrój, niepewność są wynikiem przeżywanego żałoby. U powoda wystąpiły istotnie nasilone zaburzenia wynikające z przeżywania stresu pourazowego (...). Uzyskiwane wsparcie od bliskich i przyjaciół złagodziło przeżywane trudności uczuciowe i emocjonalne. M. P. (2) jest na etapie między czwartą, a piątą fazą przeżywania żałoby, czyli między fazą depresji, a fazą akceptacji i radzenia z nową sytuacją, rozwiązywania problemów, które się pojawiły. Nadal jest wskazane korzystanie z wsparcia psychologicznego w celu osiągnięcia całkowitej akceptacji sytuacji.

Brak matki dotkliwie odczuła także A. K.. T. P. zawsze służyła jej radą i pomocą przy podejmowaniu ważnych decyzji życiowych, a po rozpadzie małżeństwa powódka była dla niej prawdziwym wsparciem. Po utracie przez powódkę zatrudnienia w firmie byłego małżonka T. P. wspierała córkę finansowo, zamierzała wykorzystać swoje doświadczenie zdobyte podczas długoletniej pracy w charakterze księgowej i razem z córką otworzyć i wspólnie prowadzić biuro rachunkowe, które w przyszłości stanowić miało źródło utrzymania powódki i jej matki. Chęć zrealizowania tego zamiaru skłoniła powódkę do podjęcia studiów podyplomowych, które finansowała T. P.. Po śmierci matki u A. K. wystąpiły zaburzenia adaptacyjne w postaci nasilonego lęku, tendencje do reakcji konwersyjnych, nasilonej depresji, braku poczucia własnej wartości, trudności w określaniu i realizacji celów życiowych. Występują nasilone cechy zespołu pourazowego (...) w postaci natrętnych myśli i przypominania traumatycznej sytuacji związanej ze śmiercią matki, zaburzenia snu, introwersji społecznej. Upływ czasu i wsparcie, jakie powódka otrzymywała od innych dało niewystarczające złagodzenie objawów (...). Przeżywane wcześniej trudności emocjonalne, neurotyczna struktura osobowości stanowiły podatny grunt dla nasilenia i utrwalenia objawów stresu pourazowego po śmierci matki. Obecny stan uczuciowy, emocjonalny powódki wymaga terapii zaburzeń (...).

Śmierć T. P. boleśnie odczuła też jej najmłodsza córka M. P. (3) urodzona w dniu (...). Utrata matki dotknęła ją w trudnym i burzliwym okresie dojrzewania. M. P. (3) bardzo brakuje matki, która otaczała ją opieką, zawsze służyła radą i pomocą. Pomagała jej w nauce, jak również troszczyła się o osiągnięcie przez córkę jak najlepszego wykształcenia. Świadomość utraty matki i dalszego życia bez opieki, pomocy i wsparcia ze strony osoby dla powódki najbliższej sprawiła, że M. P. (3) głęboko i dotkliwie przeżyła śmierć matki. M. P. (3) wykazuje cechy osobowości niedojrzałej, reagującej sytuacyjnie uwarunkowanym obniżeniem nastroju i niepokojem. Występują zachowania depresyjne, zmęczenie, podatność na irytację, które mogą być wynikiem niewłaściwych mechanizmów obronnych, zwłaszcza w zakresie postawy histerycznej i przeżywania niewystarczającej akceptacji społecznej. Jeśli nie jest poddawana frustracjom i sytuacjom wymagającym odpowiedzialności, to jest energiczna, aktywna, kompetentna. Trudności emocjonalne, uczuciowe, zachowania ambiwalentne wiążą się niewątpliwie z traumatycznym przeżyciem, jakim była śmierć matki. Otrzymywane intensywne wsparcie od najbliższych i koleżanek wyraźnie złagodziło przeżywanie

trudności związanych ze śmiercią matki na tyle, że obecnie nie stwierdza się istotnie nasilonych cech zespołu stresu pourazowego (...). Nadal jednak bezpieczniej byłoby, gdyby powódka korzystała ze wsparcia psychologicznego.

Sąd Okręgowy oceniał roszczenia powodów o zadośćuczynienie na podstawie art. 446 § 4 k.c. Podkreślił, że krzywda wywołana śmiercią żony i matki jest jedną z najbardziej dotkliwych. Krzywda powodów jest tym bardziej dotkliwa, że łączyły ich z T. P. bardzo bliskie i serdeczne relacje, a jej śmierć nastąpiła nagle i nieoczekiwanie. Powodowie mieli w niej oparcie w każdej sytuacji, mogli liczyć na jej pomoc w najważniejszych sprawach życiowych. To głównie na T. P. spoczywał ciężar utrzymania domu, dbania o prawidłowe gospodarowanie i wychowanie potomstwa. T. P. troszczyła się o dzieci i męża, dawała im poczucie bezpieczeństwa. W związku z jej nagłą śmiercią powodowie odczuwają silny ból, żal, osamotnienie, bezradność, mają poczucie lęku i niepewności, pogorszyły się ich stosunki z otoczeniem. Tragiczna śmierć T. P. pozbawiła powodów normalnego życia rodzinnego i poczucia bezpieczeństwa. Krzywda powodów wynikająca z utraty żony i matki, której nikt nie może zastąpić, jest wyjątkowo dotkliwa i będzie trwać przez całe ich życie. Poczucie krzywdy M. P. (1) powiększała konieczność przejęcia niemal pełnej odpowiedzialności za prowadzenie domu.

W ocenie Sądu Okręgowego adekwatne do krzywdy powodów jest zadośćuczynienie w kwocie 70.000 złotych w przypadku M. P. (1) i w kwocie po 45.000 złotych w przypadku M. P. (3), M. P. (2) i A. K.. Uwzględniając kwoty zadośćuczynień wypłaconych przez pozwanego na rzecz każdego z powodów Sąd I instancji tytułem zadośćuczynienia zasądził od pozwanego na rzecz M. P. (1) kwotę 35.000 złotych, na rzecz M. P. (3) kwotę 15.000 złotych, na rzecz M. P. (2) kwotę 25.000 złotych i na rzecz A. K. kwotę 25.000 złotych.

Z kolei żądania powodów o odszkodowanie z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej Sąd I instancji oceniał na podstawie art. 446 § 3 k.c. Wskazał, że śmierć T. P. spowodowała wydatne pogorszenie sytuacji materialnej M. P. (1). Przez 28 lat był on związany z żoną i stanowili sprawnie funkcjonujący w życiu duet. Obecnie M. P. (1) jest zdany tylko na siebie, nie może już liczyć choćby na duchowe i emocjonalne wsparcie żony, a także na jej istotny - choć niewymierny wprost materialnie - wkład w zaspokajanie potrzeb rodziny, w tym faktyczny podział obowiązków domowych i życiowych. Wyłącznie na nim pozostaje ciężar utrzymania i wychowania małoletniej córki M. oraz pomocy na rzecz córki A., która straciła zatrudnienie. Wyłącznie na M. P. (1) spoczywa także ciężar spłaty zaciągniętego wspólnie z małżonką zadłużenia, jak również systematycznego regulowania, bieżących płatności. Dlatego Sąd I instancji zasądził na rzecz M. P. (1) odszkodowanie w dochodzonej pozewem kwocie 50.000 złotych.

W ocenie Sądu I instancji śmierć T. P. spowodowała też znaczne pogorszenie sytuacji życiowej M. P. (3) i A. K.. Bezpośrednio przed wypadkiem T. P. dysponowała stosunkowo wysokim, przekraczającym kwotę 70000 złotych miesięcznie wynagrodzeniem za pracę. Dochody T. P. gwarantowały zaspokojenie wszystkich usprawiedliwionych potrzeb rodziny na godziwym poziomie. Po śmierci matki powódek stopa życiowa rodziny obniżyła się, a w szczególności obniżył się poziom życia M. P. (3). Po śmierci T. P. koszty związane z utrzymaniem M. P. (3), jej wychowaniem i kształceniem obciążają wyłącznie M. P. (1), a jego sytuacja materialna w porównaniu z sytuacją sprzed śmierci żony uległa istotnemu pogorszeniu. Po śmierci małżonki M. P. (1) utracił poczucie stabilizacji materialnej. T. P. snuła przy tym plany prowadzenia razem z córką A. K. biura rachunkowego, które w przyszłości stanowić miało źródło utrzymania również dla A. K.. W następstwie nagłej śmierci T. P. obie jej córki zostały bezpowrotnie pozbawione pomocy i wsparcia dobrej i troskliwej matki. Miało to negatywny wpływ na ich stan psychiczny i aktywność życiową przez długi okres po śmierci matki. Destabilizacji uległo życie córek T. P., w szczególności M. P. (3), która w chwili śmierci matki miała zaledwie 15 lat i która musiała przedwcześnie dorosnąć i pogodzić się z utratą matki, w tym jej wsparcia - nie tylko materialnego - w przyszłości. Wskutek tragicznego zgonu T. P. nie doszło jednak do istotnego osłabienia aktywności życiowej M. P. (3) i A. K.. Przeciwnie, po wypadku córki zmarłej ustabilizowały swoją sytuację i wiele czasu spędzają z pozostałymi członkami rodziny. W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że żądanie M. P. (3) i A. K. o zasądzenie odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej zasługiwało na uwzględnienie do kwoty po 15.000 złotych w przypadku każdej z powódek, przy uwzględnieniu, że w postępowaniu likwidacyjnym pozwany wypłacił A. K. odszkodowanie za pogorszenie sytuacji życiowej w kwocie 10.000 złotych.

Zdaniem Sądu Okręgowego śmierć T. P. spowodowała znaczne pogorszenie sytuacji życiowej M. P. (2) i z tego tytułu należy się mu odszkodowanie w kwocie 5.000 złotych. Sąd I instancji podkreślił, że śmierć matki spowodowała przejściowe trudności w funkcjonowaniu M. P. (2). W chwili wypadku M. P. (2) był dorosłym mężczyzną i dlatego, niezależnie od oczekiwań pomocy i wsparcia ze strony matki, nie mógł nie liczyć się z koniecznością usamodzielnienia się i podjęcia pracy. Po śmierci matki M. P. (2) nie modyfikował znacznie swojego stylu życia, nie osłabiał więzi z pozostałymi bliskimi i nie zamknął się w sobie. Wypadek nie doprowadził do zmniejszenia dochodów powoda, który dysponując wyższym wykształceniem i atrakcyjnym na rynku pracy zawodem, ma ustabilizowaną sytuację życiową. Wprawdzie M. P. (2) zrezygnował z zatrudnienia na terenie O., ale decyzja ta nie była związana ze śmiercią matki. Śmierć T. P. nie spowodowała istotnego osłabienia aktywności życiowej jej syna, który dobrze poradził sobie z tą sytuacją, pomimo obciążenia psychicznego spowodowanego śmiercią bliskiego członka rodziny. Utrata matki nie wstrząsnęła podstawami jego bytu i egzystencji, nie pogorszyła też jego perspektyw życiowych. Powód nie korzystał z pomocy psychologicznej i nadal dysponuje możliwością założenia własnej rodziny.

Sąd I instancji, stosownie do art. 481 § 1 k.c., zasądził odsetki ustawowe od poszczególnych kwot przyznanych na rzecz każdego z powodów od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty. Podkreślił, że pozwany jako profesjonalista z zakresu likwidacji szkód mógł ustalić pełny rozmiar krzywdy powodów, potwierdzony w toku niniejszego postępowania opiniami biegłych sądowych, na podstawie udostępnionej mu wcześniej dokumentacji. Pozwany pozostawał w zwłoce odmawiając powodom wypłaty zadośćuczynienia w kwotach żądanych przez nich w niniejszym postępowaniu.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z § 2 ust. 1 i § 6 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 490), uwzględniając wygraną powodów w 82%.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł pozwany, zaskarżając go w części uwzględniającej powództwo M. P. (1) ponad kwotę 20.000 złotych z tytułu zadośćuczynienia oraz ponad kwotę 25.000 złotych z tytułu odszkodowania, a także w zakresie odsetek od tych kwot, w części uwzględniającej powództwo M. P. (3) w całości, w tym w zakresie odsetek, w części uwzględniającej powództwo M. P. (2) ponad kwotę 10.000 złotych z tytułu zadośćuczynienia oraz w zakresie 5.000 złotych z tytułu odszkodowania, a także w zakresie odsetek od tych kwot, w części uwzględniającej powództwo A. K. w zakresie kwoty 15.000 złotych z tytułu odszkodowania, a także w zakresie odsetek (w tym również liczonych od kwoty 25.000 złotych tytułem zadośćuczynienia), a także w części rozstrzygającej o kosztach procesu w całości.

Rozstrzygnięciu temu zarzucił:

I. naruszenie przepisów prawa procesowego:

1. art. 233 k.p.c. polegające na błędnej ocenie oraz zaniechaniu wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, a w szczególności opinii biegłych sądowych z zakresu psychologii i psychiatrii, a w konsekwencji dokonanie błędnego ustalenia w zakresie rozmiaru i intensywności cierpień powodów pozostających w związku ze śmiercią T. P.,

2. art. 233 k.p.c. polegające na błędnej ocenie oraz zaniechaniu wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, a w szczególności dowodów w postaci zeznań podatkowych zmarłej z lat 2008-2011, informacji z Urzędu Skarbowego w S., zaświadczenia z Urzędu Pracy w S., zeznań świadków B. M. prowadzące do błędnego ustalenia wysokości dochodów zmarłej w kwocie 70.000 złotych miesięcznie, podczas gdy w rzeczywistości była to kwota 3.000 - 4.000 złotych, co miało istotny wpływ na wynik sprawy bowiem prowadziło do błędnego ustalenia znacznego pogorszenia sytuacji życiowej powodów,

3. art. 233 k.p.c. polegające na błędnej ocenie oraz zaniechaniu wszechstronnego rozważenia zebranego materiału dowodowego, a w szczególności dowodu w postaci informacji z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w S. z dnia 6

listopada 2013 roku dotyczącej sytuacji majątkowej powódki M. P. (3), co miało istotny wpływ na wynik sprawy bowiem prowadziło do błędnego ustalenia znacznego pogorszenia sytuacji życiowej powódki,

II. naruszenie przepisów prawa materialnego:

1. art. 6 k.c. w zw. z art. 446 § 3 k.c. przez przyjęcie, że powód M. P. (2) udowodnił pogorszenie sytuacji życiowej po zdarzeniu z dnia(...) oraz związek przyczynowy między ewentualnym pogorszeniem sytuacji życiowej, a śmiercią matki,

2. art. 446 § 3 k.c. poprzez wadliwą wykładnię pojęcia „stosownego odszkodowania” i przyznanie powodom nadmiernych kwot tytułem odszkodowania,

3. 446 § 4 k.c. poprzez wadliwą wykładnię pojęcia „sumy odpowiedniej” i przyznanie powodom rażąco wygórowanych kwot tytułem zadośćuczynienia, które nie odpowiadają rozmiarom doznanych przez nich krzywd pozostających w związku ze śmiercią T. P.,

4. art. 455 k.c. w zw. z art. 481 k.c. poprzez ustalenie, iż pozwany pozostaje w zwłoce od dnia 29 stycznia 2013 roku, a tym samym zasądzenie od tego dnia odsetek, a nie od dnia wyrokowania, w sytuacji gdy do dnia wyrokowania niemożliwym było ściśle określenie wysokości należnego powodom zadośćuczynienia.

Domagał się zmiany wyroku w zaskarżonej części i oddalenia powództwa M. P. (1) ponad kwotę 20.000 złotych z tytułu zadośćuczynienia oraz ponad kwotę 25.000 złotych z tytułu odszkodowania oraz oddalenia powództwa w zakresie odsetek od obu kwot w całości, oddalenia powództwa M. P. (3) w całości, oddalenia powództwa M. P. (2) ponad kwotę 10.000 złotych z tytułu zadośćuczynienia, oddalenia powództwa w części zasądzonej odszkodowanie, a także oddalenia powództwa w zakresie odsetek od obu kwot w całości, oddalenia powództwa A. K. w części zasądzonej odszkodowanie oraz oddalenia powództwa w zakresie odsetek od obu zasądzonych kwot w całości, a także oddalenia powództwa w zakresie kosztów procesu w całości oraz zasądzenia od powodów na rzecz pozwanego kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych za obie instancje.

Apelację od powyższego wyroku wnieśli również powodowie zaskarżając go w części oddalającej roszczenie powoda M. P. (1) o zasądzenie odsetek ustawowych od kwoty 35.000 złotych za okres od 30.10.2011 roku do 28.01.2013 roku oraz od kwoty 50.000 złotych za okres od 30.10.2011 roku do 28.01.2013 roku, w części oddalającej roszczenie powódki M. P. (3) o zasądzenie odsetek ustawowych od kwoty 15.000 złotych za okres od 30.10.2011 roku do 28.01.2013 roku oraz od kwoty 15.000 złotych za okres od 30.10.2011 roku do 28.01.2013 roku, w części oddalającej roszczenie powoda M. P. (2) o zasądzenie odsetek ustawowych od kwoty 25.000 złotych za okres od 27.10.2011 roku do 28.01.2013 roku oraz od kwoty 5.000 złotych za okres od 27.10.2011 roku do 28.01.2013 roku, w części oddalającej roszczenie powódki A. K. o zasądzenie odsetek ustawowych od kwoty 25.000 złotych za okres od 10.11.2011 roku do 28.01.2013 roku oraz od kwoty 15.000 złotych za okres od 10.11.2011 roku do

28.01.2013 roku oraz w zakresie, w jakim Sąd obciążył pozwanego obowiązkiem jedynie częściowego zwrotu kosztów procesu na rzecz powodów M. P. (3) i M. P. (2) zamiast 100% kosztów procesu ze względu na zasadę wynikającą z art. 100 zdanie 2 k.p.c. i uzależnienie rozstrzygnięcia wyłącznie od oceny sądu oraz w zakresie, w jakim zasądził na rzecz powodów koszty zastępstwa prawnego w kwocie łącznej, a nie osobnej na rzecz każdego z powodów.

Rozstrzygnięciu temu zarzucili naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, jak również prawa procesowego mającego wpływ na wynik sprawy, a w szczególności:

1. naruszenie art. 481 § 1 k.c. oraz art. 817 § 1 k.c. poprzez niewłaściwe uznanie, że pozwany pozostaje w opóźnieniu ze spełnieniem świadczenia na rzecz każdego z powodów dopiero od daty wniesienia pozwu, podczas gdy pozwany jako profesjonalista wykonujący działalność gospodarczą jako Ubezpieczyciel mógł i powinien właściwie ocenić okoliczności zdarzenia wywołującego krzywdę oraz determinujące jej rozmiar już po otrzymaniu od powodów zgłoszenia szkody, dlatego zwłoka w tym zakresie powinna obciążać wyłącznie pozwanego, natomiast odsetki od

poszczególnych należności zasądzonych na rzecz każdego z powodów powinny być zasądzone od następnego dnia po upływie 30 dni od daty zgłoszenia szkody,

2. naruszenie art. 100 zdanie 2 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie przy rozstrzygnięciu o zasadzie poniesienia kosztów procesu przez stronę pozwaną i nieobciążenie pozwanego obowiązkiem zwrotu kosztów procesu w 100% w stosunku do powodów M. P. (3) i M. P. (2) mimo, że stopień uwzględnienia roszczeń, a więc i wygrania sprawy zależał wyłącznie od oceny Sądu (roszczenie o zadośćuczynienia), co powinno skutkować obciążeniem pozwanego kosztami procesu w 100%,

3. naruszenie § 2 ust. 1 w zw. z § 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 490) poprzez przyznanie kosztów zastępstwa procesowego na rzecz wszystkich powodów łącznie, zamiast zasądzenia kosztów zastępstwa procesowego na rzecz każdego z powodów w stosunku do wysokości dochodzonych przez każdego z nich roszczenia.

Domagali się zmiany zaskarżonego wyroku poprzez:

1. zmianę daty wymagalności roszczeń powodów zasądzonych w punkcie I wyroku w ten sposób, że:

1) na rzecz powoda M. P. (1) z dnia 29.01.2013 roku na dzień 30.10.2011 roku, a przez to obciążenie pozwanego obowiązkiem zapłaty na rzecz powoda M. P. (1) należności głównych z ustawowymi odsetkami od dnia 30.10.2011 roku,

2) na rzecz powódki M. P. (3) z dnia 29.01.2013 roku na dzień 30.10.2011 roku, a przez to obciążenie pozwanego obowiązkiem zapłaty na rzecz powódki M. P. (3) należności głównych z ustawowymi odsetkami od dnia 30.10.2011 roku,

3) na rzecz powoda M. P. (2) z dnia 29.01.2013 roku na dzień 27.10.2011 roku, a przez to obciążenie pozwanego obowiązkiem zapłaty na rzecz powoda M. P. (2) należności głównych z ustawowymi odsetkami od dnia 27.10.2011 roku,

4) na rzecz powódki A. K. z dnia 29.01.2013 roku na dzień 10.11.2011 roku, a przez to obciążenie pozwanego obowiązkiem zapłaty na rzecz powódki A. K. należności głównych z ustawowymi odsetkami od dnia 10.11.2011 roku,

2. zmianę punktu II wyroku przez zasądzenie od pozwanego na rzecz każdego z powodów kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego w następujący sposób:

1) na rzecz powoda M. P. (1) kwoty 8.179,50 złotych, w tym 3.617 złotych tytułem kosztów zastępstwa procesowego,

2) na rzecz powódki M. P. (3) kwoty 5.229,50 złotych, w tym 2.417 złotych tytułem kosztów zastępstwa prawnego,

3) na rzecz powoda M. P. (2) kwoty 5.229,50 złotych, w tym 2.417 złotych tytułem kosztów zastępstwa prawnego,

4) na rzecz powódki A. K. kwoty 4.729,50 złotych, w tym 2.417 złotych tytułem kosztów zastępstwa prawnego.

Nadto wnieśli o zasądzenie od pozwanego na rzecz każdego z powodów kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa prawnego za instancję odwoławczą.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Nieuzasadniona jest apelacja pozwanego, na uwzględnienie w zasadniczej części zasługuje natomiast apelacja powodów.

Sąd Okręgowy generalnie poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne, za wyjątkiem ustalenia co do wysokości dochodów T. P.. Zastrzeżeń Sądu Apelacyjnego nie budzą też wnioski Sądu I instancji co do wysokości należnego powodom zadośćuczynienia w związku ze śmiercią T. P.. Jednocześnie Sąd I instancji, pomimo błędnych ustaleń co do wysokości dochodów T. P., wyprowadził prawidłowe wnioski co do wysokości należnego powodom odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia ich sytuacji życiowej wskutek śmierci T. P..

Odnosząc się w pierwszym rzędzie do przyznanego powodom przez Sąd I instancji na podstawie art. 446 § 4 k.c. zadośćuczynienia trzeba wskazać, że Sąd Okręgowy dokonując oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego pod kątem rozmiarów krzywdy doznanej przez każdego z powodów w związku ze śmiercią T. P. nie naruszył art. 233 § 1 k.p.c.

Przepis ten stanowi, że sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego uznania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Taka ocena dokonywana jest na podstawie przekonań sądu, jego wiedzy i posiadanego doświadczenia życiowego, a nadto winna uwzględniać wymagania prawa procesowego oraz reguły logicznego myślenia, według których sąd w sposób bezstronny, racjonalny i wszechstronny rozważa materiał dowodowy jako całość, dokonuje wyboru określonych środków dowodowych i - ważąc ich moc oraz wiarygodność - odnosi je do pozostałego materiału dowodowego. Skuteczne postawienie zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. wymaga zatem wykazania, że sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania lub doświadczenia życiowego, bowiem to jedynie może być przeciwstawione uprawnieniu sądu do dokonywania swobodnej oceny dowodów. Nie jest natomiast wystarczające przekonanie strony o innej niż przyjął sąd wadze (doniosłości) poszczególnych dowodów i ich odmiennej ocenie niż ocena sądu. Do tego zaś sprowadza się apelacja pozwanego kwestionująca nieuwzględnienie przez Sąd I instancji, że z opinii biegłych psychologa i psychiatry wynika, iż każdy z powodów inaczej przeżył śmierć T. P..

Dowód z opinii biegłych psychologa i psychiatry jest tylko jednym z dowodów wskazujących na rozmiar krzywdy doznanej przez najbliższego członka rodziny zmarłego w związku z jego śmiercią. Ustalając rozmiar tej krzywdy, na który wpływ mają przede wszystkim wstrząs psychiczny i cierpienia moralne wywołane śmiercią osoby najbliższej, poczucie osamotnienia i pustki po jej śmierci, rodzaj i intensywność więzi ze zmarłym, rolę w rodzinie pełnioną przez osobę zmarłą, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem śmierci osoby najbliższej (np. nerwicy, depresji), stopień w jakim najbliższy członek rodziny zmarłego będzie umiał znaleźć się w nowej rzeczywistości i ją zaakceptować, jego wiek (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2011 roku, III CSK 279/10, niepubl., z dnia 10 maja 2012 roku, IV CSK 416/11, LEX nr 1212823), należy uwzględnić całokształt zebranego w sprawie materiału dowodowego, w tym zeznania najbliższego członka rodziny zmarłego. Sąd I instancji ustalając rozmiar krzywdy doznanej przez każdego z powodów w związku ze śmiercią T. P. wziął pod uwagę nie tylko dowody z opinii psychologiczno-psychiatrycznych dotyczących M. P. (1), A. K. i M. P. (2) oraz z opinii psychologicznej dotyczącej M. P. (3), ale także pozostały zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, w tym zeznania świadków W. C., M. M. (3) i B. M. oraz zeznania powodów M. P. (1), A. K. i M. P. (2).

Dowody te nie pozostawiają wątpliwości, że T. P. i każdego z powodów łączyły bardzo bliskie więzi emocjonalne. T. P. była oparciem dla męża i dla każdego z ich dzieci, wspierała ich i troszczyła się o nich. To na niej spoczywał ciężar utrzymania domu i dbania o niego. W związku ze śmiercią T. P. tak M. P. (1), jak i A. K., M. P. (2) i M. P. (3) odczuwają silny ból, poczucie osamotnienia, lek i niepewność, przy czym poczucie krzywdy M. P. (1) powiększa konieczność przejęcia przez niego odpowiedzialności za prowadzenie domu i opieki nad M. P. (3), która w chwili śmierci matki miała jedynie 15 lat.

Uwzględniając rolę, jaką pełniła w rodzinie T. P., więzi łączące ją z każdym powodów, wstrząs psychiczny i cierpienia moralne powodów wywołane śmiercią ich żony i matki, poczucie osamotnienia powodów, zaburzenia występujące u nich po śmierci T. P. i ich wpływ na codzienne funkcjonowanie powodów, a także wiek powodów należy uznać, że rozmiar krzywdy każdego z powodów jest znaczny, a przyjęte przez Sąd Okręgowy zadośćuczynienia w kwocie 70.000 złotych w przypadku M. P. (1) i zadośćuczynienia w kwocie po 45.000 złotych w przypadku M. P. (3), M. P. (2) i A. K. nie są rażąco wygórowane i mogą być uznane za odpowiednie w rozumieniu art. 446 § 4 k.c. W tym

miejsu przypomnieć należy, że korekta w postępowaniu odwoławczym przyznanej przez sąd pierwszej instancji tytułem zadośćuczynienia sumy pieniężnej możliwa jest wtedy, gdy suma ta rażąco odbiega od tej, która byłaby adekwatna do rozmiarów doznanego krzywdy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2004 roku, I CK 219/04, LEX nr 146356; z dnia 22 marca 2001 roku, V CKN 1360/00, LEX nr 52394). W ocenie Sądu Apelacyjnego zadośćuczynienia w kwocie 70.000 złotych w przypadku M. P. (1), w tym 35.000 złotych wypłacone powodowi przez pozwanego w postępowaniu likwidacyjnym, zadośćuczynienie w kwocie 45.000 złotych w przypadku M. P. (3), w tym 30.000 złotych wypłacone powodce przez pozwanego w postępowaniu likwidacyjnym, zadośćuczynienie w kwocie 45.000 złotych w przypadku M. P. (2), w tym 20.000 złotych wypłacone powodowi przez pozwanego w postępowaniu likwidacyjnym, zadośćuczynienie w kwocie 45.000 złotych w przypadku A. K., w tym 20.000 złotych wypłacone powodce przez pozwanego w postępowaniu likwidacyjnym, uwzględniają rozmiar cierpień każdego z powodów, spełniając tym samym w należytych stopniu swoją funkcję kompensacyjną, a jednocześnie odpowiadają aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa.

W dalszej kolejności należy wskazać, że ustalenie Sądu Okręgowego, iż dochody T. P. wynosiły 70.000 złotych miesięcznie rzeczywiście nie ma oparcia w materiale dowodowym. Zebrane w sprawie dowody w postaci zeznań podatkowych T. P. z lat 2008-2010 wskazują, że osiągała ona dochody na poziomie około 4.000 złotych netto miesięcznie. To błędne ustalenie Sądu I instancji nie uzasadniało jednak korekty rozstrzygnięcia Sądu I instancji przyznającego powodom na podstawie art. 446 § 3 k.c. odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia ich sytuacji życiowej wskutek śmierci T. P..

Znaczne pogorszenie sytuacji życiowej, o którym mowa w art. 446 § 3 k.c., obejmuje niekorzystne zmiany w sytuacji materialnej najbliższego członka rodziny zmarłego oraz zmiany w sferze jego dóbr niematerialnych, które wpływają na sytuację materialną. Są to zarówno zmiany znane i istniejące w dacie orzekania, jak i zmiany mogące powstać w przyszłości, a dające się przewidzieć na podstawie zasad doświadczenia życiowego. Może to być utrata pomocy, wsparcia i opieki ze strony zmarłego lub możliwości uzyskania w przyszłości stabilnych warunków życiowych, ale mogą to być także niekorzystne zmiany w psychice (stres, depresja, poczucie osamotnienia), które mają wpływ na stan zdrowia, osłabienie aktywności życiowej lub zawodowej i w konsekwencji powodują pogorszenie sytuacji majątkowej (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 5 lutego 2013 roku, I A Ca 1137/12 Lex 1286561; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 4 kwietnia 2013 roku, I A Ca 15/13 Lex 1305991; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 2013 roku, II CSK 639/12, LEX nr 1378528). Ocena, czy nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji najbliższego członka rodziny zmarłego nie może odnosić się wyłącznie do stanu z dnia śmierci, ale musi polegać na porównaniu hipotetycznego stanu odzwierciedlającego sytuację, w jakiej znajdowałby się bliski zmarłego gdyby żył, do sytuacji, w jakiej znajduje się w związku z jego śmiercią (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 kwietnia 2001 roku, I A Ca 23/01, Wokanda 2002/7-8/77).

Śmierć T. P., jak słusznie ustalił Sąd I instancji, pozbawiła każdego z powodów dochodów T. P.. Wprawdzie przed śmiercią T. P. przez kilka miesięcy była osobą bezrobotną, ale fakt ten nie może mieć znaczenia dla oceny, czy wskutek jej śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powodów. T. P. jedynie przejściowo pozostawała bez pracy. Była ona osobą pracowitą, energiczną, w ostatnich latach osiągała dochody stanowiące główny składnik budżetu rodzinnego, bowiem przewyższały one dochody jej męża co najmniej o 1/3. Dochody te służyły zaspokajaniu potrzeb jej, M. P. (1) i M. P. (3), T. P. wspomagała też finansowo A. K. i M. P. (2), zamierzała także prowadzić razem z A. K. biuro rachunkowe, a plany te były bardzo realne, o czym świadczą chociażby dowody świadczące o podjęciu przez A. K. studiów podyplomowych z zakresu finansów i rachunkowości przedsiębiorstw. Nie budzi też wątpliwości, że każdy z powodów, w tym M. P. (2) utracił pomoc i wsparcie T. P.. M. P. (3) została pozbawiona opieki matki. M. P. (1) i A. K. utracili możliwość uzyskania w przyszłości stabilnych warunków życiowych. W przypadku M. P. (1) i A. K. nastąpiły szczególnie niekorzystne zmiany w psychice, mające wpływ na stan zdrowia, osłabienie aktywności życiowej i zawodowej. Wskutek śmierci T. P. nastąpiło zatem znaczne pogorszenie sytuacji życiowej każdego z powodów uzasadniające przyznanie stosownego odszkodowania na podstawie art. 446 § 3 k.c., a oceny tej w przypadku M. P. (3) w żadnym razie nie zmienia fakt otrzymywania przez nią renty rodzinnej w kwocie 1.864,79 złotych miesięcznie. Renta rodzinna ma bowiem charakter okresowy i służy zaspokajaniu bieżących potrzeb uprawnionego, zaś odszkodowanie

z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższego członka rodziny zmarłego wskutek jego śmierci ma zrekompenzować istniejący w dacie orzekania, ale i mogący powstać w przyszłości uszczerbek w sytuacji materialnej najbliższego członka rodziny zmarłego oraz zmiany w sferze jego dóbr niematerialnych, które wpływają na sytuację materialną.

Odnosząc się do wysokości należnego powodowi odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia ich sytuacji życiowej wskutek śmierci T. P. trzeba wskazać, że w art. 446 § 3 k.p.c. nie podano żadnych kryteriów szacowania uszczerbku polegającego na pogorszeniu się sytuacji życiowej, a wskazano jedynie, że odszkodowanie ma być „stosowne”. Wykładnia celowościowa każe przyjąć, że odszkodowanie stosowne to takie, które w sposób dostateczny rekompensuje doznaną szkodę uwzględniając jej rozmiar, długotrwałość, szczególne okoliczności danego przypadku ale także stopę życiową społeczeństwa. Odszkodowanie to winno przedstawiać konkretną wartość ekonomiczną. Musi wyrażać się taką sumą, która będzie odbierana jako realne adekwatne przysporzenie zarówno przez uprawnionego, jak i z obiektywnego punktu widzenia, uwzględniającego ocenę większości rozsądnie myślących ludzi (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2004 roku, IV CK 445/03, LEX nr 173555). Trzeba też zaznaczyć, że sposób sformułowania art. 446 § 3 k.c. wskazuje na znaczny zakres swobody jurysdykcyjnej sądu pierwszej instancji przy orzekaniu o wysokości odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższego członka rodziny zmarłego wskutek jego śmierci, a zatem sąd odwoławczy może dokonać korekty wysokości tego odszkodowania tylko wtedy, gdy zostanie wykazane, że rażąco nie przystaje ono do realiów sprawy, tzn. że jest nadmiernie wygórowane albo nadmiernie niskie.

Uwzględniając utratę przez powodów wsparcia finansowego T. P., ale także niekorzystne zmiany w sferze dóbr niematerialnych każdego z powodów, które wpływają na ich sytuację materialną nie można uznać, że odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej powodów wskutek śmierci T. P. w kwocie 50.000 złotych w przypadku M. P. (1), w kwocie 15.000 złotych w przypadku M. P. (3), w kwocie 5.000 złotych w przypadku M. P. (2) i w kwocie 25.000 złotych w przypadku A. K. są rażąco wygórowane i nie mogą być uznane za stosowne w rozumieniu art. 446 § 3 k.c.

Przechodząc do oceny rozstrzygnięcia Sądu I instancji o żądaniu odsetkowym należy wskazać, że orzeczenie zasądzające przewidziane w art. 446 § 4 k.c. zadośćuczynienie za krzywdę najbliższego członka rodziny zmarłego w związku z jego śmiercią, jak też orzeczenie zasądzające przewidziane w art. 446 § 3 k.c. odszkodowanie z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższego członka rodziny zmarłego wskutek jego śmierci mają charakter rozstrzygnięć deklaratoryjnych, mimo pewnej swobody sądu przy określaniu sumy tego zadośćuczynienia i odszkodowania. Wynikająca z art. 446 § 4 k.c. możliwość przyznania przez sąd odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia, jak też wynikająca z art. 446 § 3 k.c. możliwość przyznania przez sąd stosownego odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej nie zakładają dowolności ocen sądu, a są jedynie konsekwencją niewymiernego w pełni charakteru okoliczności decydujących o doznaniu krzywdy i jej rozmiarze oraz szkody z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej i jej rozmiarze. Roszczenia z art. 446 § 4 k.c. i art. 446 § 3 k.c. powstają z chwilą śmierci najbliższego członka rodziny, zaś zobowiązania do zapłaty zadośćuczynienia i odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższego członka rodziny zmarłego wskutek jego śmierci są zobowiązaniami z natury rzeczy bezterminowymi, a przekształcenie ich w zobowiązania terminowe następuje w wyniku wezwania wierzyciela skierowanego wobec dłużnika do spełnienia świadczenia (art. 455 k.c.). Reguła ta, w zakresie terminu spełnienia świadczenia, doznaje modyfikacji w przypadku, gdy podmiotem zobowiązanym do naprawienia szkody jest zakład ubezpieczeń. Wówczas termin do spełnienia świadczenia wyznacza art. 817 k.c. albo art. 14 ustawy z dnia 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (j.t. Dz. U. z 2013 roku, poz. 392 ze zm. - dalej powoływana jako ustawa o ubezpieczeniach obowiązkowych), przy czym w niniejszej sprawie znajduje zastosowanie drugi z tych przepisów.

W myśl art. 14 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych zakład ubezpieczeń wypłaca odszkodowanie w terminie 30 dni licząc od dnia złożenia przez poszkodowanego lub uprawnionego zawiadomienia o szkodzie, zaś z ust. 2 wynika, że w przypadku gdyby wyjaśnienie w terminie, o którym mowa w ust. 1, okoliczności niezbędnych do ustalenia

odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń albo wysokości odszkodowania okazało się niemożliwe, odszkodowanie wypłaca się w terminie 14 dni od dnia, w którym przy zachowaniu należytej staranności wyjaśnienie tych okoliczności było możliwe, nie później jednak niż w terminie 90 dni od dnia złożenia zawiadomienia o szkodzie, chyba że ustalenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń albo wysokości odszkodowania zależy od toczącego się postępowania karnego lub cywilnego.

Na gruncie tej regulacji wskazuje się na istniejący po stronie ubezpieczyciela obowiązek bezzwłocznego, samodzielnego i aktywnego działania w zakresie ustalenia przesłanek odpowiedzialności oraz badania okoliczności wpływających na określenie wysokości szkody. Zapatrywanie to wynika z faktu, że będący profesjonalistą zakład ubezpieczeń jest w stanie sprawnie przeprowadzić postępowanie likwidacyjne we własnym zakresie, korzystając z wyspecjalizowanej kadry. W tym stanie rzeczy bierność ubezpieczyciela, a w szczególności oczekiwanie na wynik toczącego się postępowania sądowego naraża go na ryzyko popadnięcia w opóźnienie lub zwłokę w spełnieniu świadczenia odszkodowawczego. Roli sądu w ewentualnym procesie odszkodowawczym upatruje się jedynie w kontroli prawidłowości ustalenia przez ubezpieczyciela wysokości odszkodowania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2011 roku, V CSK 38/11, Lex nr 1129170).

Pozwany wypłacając na rzecz każdego z powodów część żądanych przez nich zadośćuczynień, a na rzecz A. K. także część żądanego przez nią odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej przyznał swoją odpowiedzialność. Jednocześnie pozwany nie wykazał, aby w terminie 30-dniowym od dnia zgłoszenia mu przez powodów szkody i żądań wypłacenia na rzecz M. P. (1) zadośćuczynienia w kwocie 100.000 złotych oraz odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej w kwocie 120.000 złotych, na rzecz M. P. (3) zadośćuczynienia w kwocie 75.000 złotych oraz odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej w kwocie 75.000 złotych, na rzecz M. P. (2) zadośćuczynienia w kwocie 75.000 złotych oraz odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej w kwocie 100.000 złotych, a na rzecz A. K. zadośćuczynienia w kwocie 75.000 złotych oraz odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej w kwocie 100.000 złotych nie było możliwe wyjaśnienie okoliczności koniecznych do ustalenia wysokości zadośćuczynienia odpowiedniego do rozmiaru krzywdy każdego z powodów, jak i wysokości odszkodowania stosownego do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej każdego z powodów.

Uwzględniając powyższe, jak też termin zgłoszenia pozwanemu przez każdego z powodów żądania wypłacenia zadośćuczynienia oraz odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej trzeba zgodzić się z powodami, że M. P. (1) i M. P. (3) mogli domagać się odsetek od zasądzonych na ich rzecz kwot zadośćuczynienia i odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej od dnia 30 października 2011 roku, M. P. (2) mógł domagać się odsetek od zasądzonych na jego rzecz kwot zadośćuczynienia i odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej od dnia 27 października 2011 roku, zaś A. K. mogła żądać odsetek od zasądzonych na jej rzecz kwot zadośćuczynienia i odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej od dnia 10 listopada 2011 roku. Oceny tej nie zmienia okoliczność, że w postępowaniu likwidacyjnym powodowie domagali się od pozwanego kwot znacznie wyższych niż w postępowaniu sądowym. Dłużnik popada bowiem w opóźnienie, jeżeli nie spełnia świadczenia w terminie, w którym stało się ono wymagalne także wtedy, gdy kwestionuje istnienie lub wysokość świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 1994 roku, I CRN 121/94, OSNC 1995, Nr 1, poz. 121).

Odnosząc się z kolei do rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego o kosztach procesu należy wskazać, że z art. 100 zdanie pierwsze k.p.c. wynika, iż w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone, zaś zdanie drugie stanowi, że sąd może włożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznaczącej części swego żądania albo gdy określenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub oceny sądu. Odwołanie się w zdaniu drugim tego przepisu do „oceny sądu” wskazuje, że ma ono zastosowanie przede wszystkim w sytuacjach, w których o wysokości żądania pozwu sąd orzeka na podstawie art. 322 k.p.c., tj. na podstawie „własnej oceny”, gdy ścisłe udowodnienie wysokości żądania jest niemożliwe lub nader utrudnione. Przepis ten, wobec niezamieszczenia w nim wzmianki o zadośćuczynieniu, czy o odszkodowaniu z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższego członka rodziny zmarłego wskutek jego

śmierci nie ma zastosowania do zasądzenia na podstawie art. 446 § 4 k.c. zadośćuczynienia za krzywdę najbliższego członka rodziny zmarłego w związku z jego śmiercią, jak i do zasądzenia na podstawie art. 446 § 3 k.c. odszkodowaniu z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższego członka rodziny zmarłego wskutek jego śmierci (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2000 roku, V CKN 527/00, OSNC 2001/3/42 oraz z dnia 18 listopada 2004 roku, I CK 219/04, Lex nr 146356). Wobec tego, że na podstawie art. 446 § 4 k.c. sąd orzeka o odpowiedniej kwocie, zaś na podstawie art. 446 § 3 k.c. o stosownym odszkodowaniu również według swojej oceny, zastosowanie art. 100 zdanie drugie k.p.c. nie jest w tych wypadkach wykluczone (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1972 roku, II CZ 6/72, LEX nr 7072). Nie można jednak zaaprobować tego, do czego zmierza apelacja powodów, że w każdej sprawie o zadośćuczynienie za krzywdę najbliższego członka rodziny zmarłego w związku z jego śmiercią, czy o odszkodowanie z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej najbliższego członka rodziny zmarłego wskutek jego śmierci w zasadzie obowiązkiem sądu jest przyznanie kosztów postępowania powodowi, którego żądanie zostało uwzględnione przynajmniej w części. Akceptacji stanowiska powodów sprzeciwia się zasada dyspozytywności, która z jednej strony wskazuje, że zakres żądania kształtuje sam powód, ale z drugiej strony czyni go również odpowiedzialnym za zgłoszone roszczenie. Rzeczą powoda, w szczególności reprezentowanego przez profesjonalnego pełnomocnika, jest wstępna ocena żądania co do jego zasadności i wysokości. To powód ponosi ryzyko, że jeżeli wytoczy powództwo o świadczenie nadmiernie wygórowane, będzie musiał w tej części ponieść konsekwencje w zakresie kosztów procesu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2011 roku, III CZ 61/11, Lex nr 1101327).

Skoro w niniejszej sprawie żądania powodów o zadośćuczynienia za ich krzywdę w związku ze śmiercią T. P. i o odszkodowania z tytułu znacznego pogorszenia ich sytuacji życiowej wskutek śmierci T. P. zostały uwzględnione w 82%, nie można zarzucić Sądowi I instancji naruszenia art. 100 k.p.c. poprzez orzeczenie o kosztach procesu zgodnie ze zdaniem pierwszym tego przepisu.

Sąd Okręgowy rozliczając stosunkowo koszty procesu nie naruszył też § 2 ust. 1 w zw. z § 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (j.t. Dz. U. z 2013 roku, poz. 490) poprzez uwzględnienie kosztów zastępstwa procesowego powodów w stawce od wartości przedmiotu sprawy obliczonej łącznie dla wszystkich powodów. W ocenie Sądu Apelacyjnego powodowie dochodzący roszczeń opartych na tej samej podstawie faktycznej i prawnej reprezentowani przez jednego pełnomocnika mogą domagać się zwrotu kosztów procesu stosunkowo do wygranej przez nich części procesu, w stawce od wartości przedmiotu sprawy wynikającej z sumowania roszczeń wszystkich powodów.

Dlatego na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmieniono zaskarżony wyrok w zakresie początkowej daty odsetek od kwot zasądzonych na rzecz każdego z powodów, o czym orzeczono w punkcie I sentencji. Apelacja powodów w części kwestionującej rozstrzygnięcie Sądu I instancji o kosztach procesu, zaś apelacja pozwanego w całości zostały oddalone na podstawie art. 385 k.p.c., o czym orzeczono w punkcie II sentencji.

O kosztach procesu za drugą instancję orzeczono mając na uwadze wynik postępowania odwoławczego oraz treść art. 98 § 1 i § 3 k.p.c. i art. 100 zdanie drugie k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 108 § 1 k.p.c. i art. 109 k.p.c. W postępowaniu odwoławczym powodowie wygrali sprawę w części związanej z apelacją pozwanego, a jednocześnie w całości (poza kosztami) wygrali sprawę w części związanej z własną apelacją i dlatego pozwany winien zwrócić powodom poniesione przez nich koszty postępowania odwoławczego, na które składa się opłata od apelacji w kwocie 1.656 złotych i wynagrodzenie pełnomocnika w kwocie 2.700 złotych, ustalonej na podstawie § 6 pkt 6 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (j.t. Dz. U. z 2013 roku, poz. 490).